NAZEMI

JAK VZDĚLÁVAT O KLIMATICKÉ KRIZI
JE ZMĚNA MOŽNÁ?

Sborník ze semináře Open space

Předklášteří, 15.–18. července 2021

Jak vzdělávat o klimatické krizi. Je změna možná?
Sborník ze semináře Open Space
Předklášteří, 15.-18. července 2021

Editorka: Tereza Volmutová
Diskuzní příspěvky zpracovali: Tadeáš Žďárský, Miloslav Kolenatý, Katarína Kováčová, Zdeňka Voštová, Tereza Volmutová, Jaroslav Biolek, Zuzana Hroudová, Martin Nawrath, Eliška Hanzlová
Sazba: Leoš Knotek
Korektury: Lucie Krejčí
Fotografie: Peter Tkáč

Vydala organizace NaZemi v roce 2021.

NAZEMI

V NaZemi rozvíjíme a prosazujeme globální vzdělávání v ČR a zasazujeme se o důstojnou práci ve světě. Informujeme o pracovních podmínkách, jednáme s politiky a zabýváme se odpovědností firem v oblasti jejich dodavatelského řetězce.

Ministerstvo životního prostředí
České republiky

Seminář a tento sborník vznikly v rámci projektu Aspekty vzdělávání o změnách klimatu a podpora pedagogické diskuze o klimatické změně. Projekt byl podpořen Ministerstvem životního prostředí, projekt nemusí vyjadřovat stanoviska MŽP.

ISBN 978-80-88150-49-7

O SMYSLU A FORMĚ SEMINÁŘE

V organizaci NaZemi se věnujeme globálnímu vzdělávání (nejen) ve školách. Přetrvávající výzvou je pro nás otázka, jak mají pedagogové a pedagožky vzdělávat o klimatické krizi a jejím vlivu na společnost a důstojný život. Jak z různých úhlů pohledu otevírat toto nesmírně důležité téma, jaké přístupy a metody si vzít na pomoc a jak k tématu přistupovat s pokorou a s vědomím, že se hluboce dotýká našeho lidství a příběhů, které si vyprávíme.

V předchozích letech jsme pořádali již dva semináře Open space. Poprvé jsme se zaměřili na obecnější rovinu s tématem Jak mluvit o klimatické krizi a nevést k frustraci a rezignaci. Podruhé jsme diskuzi chtěli posunout blíže ke vzdělávání a výstupy z minulého semináře více rozvinout o aplikační rovinu. Letos jsme se opět zaměřili na vzdělávání, ale tentokrát jsme se s podtitulem Je změna možná? vydali do zkoumání klimatické transformace a naší role v ní. Již potřetí jsme tedy v krásném a inspirativním prostředí kláštera Porta coeli v Předklášteří u Tišnova vytvořili prostor pro mezioborový dialog a vzájemné propojení. Lidé věnující se vzdělávání, učitelé, environmentalistky, aktivistky, terapeuti a další zájemci se díky formátu open space stali lektory a účastníky zároveň. Každý mohl přinést podněty, témata a otázky k diskuzi. Výsledný dialog, do kterého můžete nahlédnout díky tomuto sborníku, vznikl organicky na místě, za pomoci facilitace.

Doufáme, že sborník nebude završením společného dialogu, ale podhoubím pro navazující a rostoucí diskuzi o významu současných společenských problémů ve vzdělávání.

Přejeme příjemné a hloubavé čtení.

NaZemi

SEZNAM ÚČASTNÍKŮ A ÚČASTNIC SEMINÁŘE

Alžbeta Skladanová
Anna Hubáčková
Anna Šlechtová
Dalibor Naar
Denisa Morongová
Džestr (Martin Jestřábek)
Eliška Hanzlová
Eva Macková
Hana Mikulicová
Jaroslav Biolek
Katarína Kováčová
Kristýna Hrubanová
Lucie Smolková
Martin Černý
Martin Nawrath
Miloslav Kolenatý
Miroslav Pech
Peter Tkáč
Petr Daniš
Petra Frühbauerová
Radoslava Krylová
Sabina Vojtěchová
Tadeáš Žďárský
Tereza Volmutová
Tomáš Blaha
Tomáš Miléř
Veronika Ambrozyová
Zdeňka Voštová
Zuzana Hroudová

GENDER: MASKULINNÍ A FEMININNÍ PRINCIPY A KLIMATICKÁ ZMĚNA

Záznam z diskuze, kterou vedl Tadeáš Žďárský
Zpracoval Tadeáš Žďárský

Tadeáš: Proč vůbec s tímto tématem přicházím? Moje přemýšlení začalo videem o výzkumu, který říká, že pokud chtějí environmentální neziskovky dostávat od mužů více peněz, měly by být v jejich symbolech či názvech spíše maskulinní prvky – divoká příroda, orel, tmavé barvy – a ne tolik symboly péče, matky země a podobně. Od té doby jsem na genderové rozdíly v environmentálních kruzích vnímavý. Na letních školách jsou primárně studentky, a když jsem dělal workshopy imaginace, byly tam také převážně ženy. Zároveň jiné výzkumy mluví o tom, že ženy v čele vlád v průběhu covidu zakročily mnohem rychleji a byly schopné zavést lockdown mnohem dříve a obětovat zájmy ekonomického růstu za záchranu lidských životů. Podobné je to prý i s řešením klimatické změny: ženy ve vedoucích pozicích ve vládách nebo firmách investují do řešení klimatické změny více.

Tohle jsou ale výzkumy ze zahraničí. Mě teď zajímá, jak se gender nebo maskulinní a femininní princip projevují ve vaší práci v České republice, která souvisí s klimatickou změnou.

Dalibor: Mě to téma zaujalo, protože jsme měli první setkání našeho nového týmu, který má na starosti právě tuto environmentální agendu. Vyfotil nás kolega a fotku dal na Slack. Na fotce jsem já a čtyři ženy. A někdo to okomentoval slovy „Nemo and his girls". Mně je v tom týmu fajn, ale uvědomil jsem si, že bychom tyto věci měli komunikovat tak, aby na to slyšeli i muži, protože oni mají většinou hodně moci.

Martin: U mě to má několik rovin. Zaráží mě, jak těžké je se o tomto tématu vůbec bavit, je těžké věci pojmenovávat, nebát se a přitom být citlivý. Další rovinou je moje terapeutická praxe, kde mám většinou ženy a kde se opakuje častý vzorec: ženy se často snaží přinutit muže, aby začali chodit na terapii, ale oni nechtějí. Při facilitaci se mi nejlépe pracuje se starostkami. Vím, že to může znít povrchně, ale je to tak. Celkově mě zajímají témata doby a myslím, že gender a klimatická změna jsou teď jedním z nich. Nevím sice zatím jak, ale myslím, že spolu hodně souvisejí.

Zdeňka: To téma mě hodně přitahuje. Kdysi mě oslovila Andrea Culková, která točila film Žal žen. V něm spojuje témata feminismu a environmentálního žalu. Říkala jsem si, proč to motá dohromady. Čím více se ale kolem těch témat pohybuji, je mi jasnější, proč to propojuje. Téma mě zajímá nejen v profesním, ale i v osobním životě – například které kvality mám v sobě já a co přinášejí.

Bety: Kedykoľvek som sa tento problém snažila pomenovať, tak ma ľudia obvinili, že robím stereotypy. Ja si maskulínny princíp spájam s linearitou a feminínny s cyklickosťou. Častokrát si ale všímam viac rozdielov v konverzáciách, ktoré vediem nielen s mužmi, ale aj so ženami, ktoré majú silnejší mužský princíp. Ak u ľudí prevláda lineárny, alebo maskulínny pohľad na svet, potom je pre nich predstava, že by sme sa v niektorých oblastiach mali vrátiť, neprijateľná. Riešenia vidia hlavne v technologických inováciách.

Denisa: Kdysi jsem pracovala v centru dopravního výzkumu, což bylo hodně maskulinní prostředí. Všechna řešení byla technického rázu, i když jsem byla v oblasti udržitelné mobility. Kolegové například řešili, jaká má být zrnitost betonu, aby se snížila hlučnost automobilů, místo aby přemýšleli, jak zařídit, aby na silnicích bylo méně aut. Nedocházelo jim, že auto jako takové je problematické a je jedno, jestli je na vzduch, nebo na baterku. Když jsme dělali plány udržitelné městské mobility pro různá města, hodně jsem to řešila se staršími muži, kteří hledali řešení v drobných technologických detailech. A to ani nemluvím o agismu, kdy se mnou hodně z nich komunikovalo stylem „co ty nám tady budeš povídat, holčičko".

Terka: Líbí se mi přirovnání ženského principu k cykličnosti a mužského k linearitě. Při naší práci v NaZemi klademe velký důraz na reflexi. Může se zdát, že se stále k něčemu vracíme a nikam jsme se nepohnuli, ale není to pravda, jen je to hůř vidět. Přemýšlím ale nad slovníkem – jestli principy, které chceme ve společnosti vidět, musíme popisovat jako „mužský a ženský". A je pravda, že s agismem se to asi hodně pojí, mám podobnou zkušenost jako Denisa.

Sába: Je to pro mě téma, které jde napříč vším, co dělám. Zajímá mě, jak tyto věci zvědomovat a jak je komunikovat tak, aby to automaticky nevyvolalo odpor, protože ten často znamená konec diskuze.

Eliška: Já jsem pracovala ve škole čtyři roky a měla jsem jen jednoho kolegu, jinak samé ženy. Navíc to byla střední pedagogická škola, takže tam byly téměř výhradně studentky. Hodně lidí říká, že čistě ženské nebo mužské kolektivy nejsou dobré, hlavně ve vzdělávání. Já si tím nejsem úplně jistá. Ale je to velké a složité téma. Otevřelo se teď také v Junáku, kde na toto téma vyšlo jedno číslo a provázely to hodně velké hejty. Někdo zvenčí začal říkat, že i skauti už jsou zkažení. Co se mi ale hodně vrací, je posilování ženských (nebo femininních) principů ve společnosti, principy, které se zaměřují spíše na péči. Myslím, že by byl svět lepší.

Hanka: Nemám ráda škatulky. Je dobře, že je tam dáváme? V práci máme hlavně ženský kolektiv a také jsem chodila na střední pedagogickou školu. Mám pocit, že je důležité bavit se o různosti a že je v pořádku, že jsme každý jiný. Nevím ale, jak k tomu společnost dovést, protože samozřejmě teď ty kvality rovnoměrně ve společnosti zastoupené nejsou. Také si ještě vzpomínám, že se ve výzkumech ukazuje, že environmentální vzdělávání funguje mnohem víc na holky než na kluky. Jak tohle třeba můžeme změnit?

Tomáš: Jsme teď v církevním prostoru a církev je obecně hodně genderovaná. Tady jsme v ženském klášteře. Všichni zaměstnanci jsou muži, ale všechno se musí řešit s hlavní sestrou převorkou. A většina lidí, kteří sem jezdí pracovat, jsou dobrovolnice. Tadeáš včera zmiňoval, že některá řešení, jako je omezení masa nebo aut, útočí na maskulinitu. Já naopak přemýšlím nad tím, jak bychom mohli maskulinní kvality v této transformaci využít, víc než se ji snažit zlomit.

Zbylá část diskuze se ubírala různými směry. Samotné sdílení ale naznačuje, že souvislostí mezi genderem a naší prací v kontextu klimatické změny je mnoho. Bylo také zajímavé vidět, jak těžké je hledat jazyk a bavit se o tomto tématu, aniž bychom padali do pastí dualistického vidění světa skrze rozdělení na maskulinní a femininní. Delší dobu jsme také zůstali u polemiky, zda lze maskulinní vlastnosti u mužů využívat pro transformaci, nebo je to spíše problematické, protože se tím utvrzují,

a je potřeba spíše posilovat jiné – například jestli reklamní sdělení na ekologické produkty přizpůsobovat maskulinní identitě (a tím ji potvrdit, reprodukovat), nebo se více zaměřit na dlouhodobější cíl přerámování maskulinity jako takové tak, aby se dala spojovat s péčí či city.

PROČ SE MLADÍ LIDÉ V ČR NEZAPOJUJÍ DO OCHRANY KLIMATU

Záznam z diskuze, kterou vedl Miloslav Kolenatý
Zpracoval Miloslav Kolenatý

KLÍČOVÉ OTÁZKY

Zapojují se mladí lidé (středoškoláci a vysokoškoláci, tedy ve věku zhruba 15 až 25 let) z České republiky do ochrany klimatu méně nebo jinak než v jiných zemích?

Je jejich zapojení dostatečné? Jaké bariéry jim v aktivním zapojení brání?

Nutnost pokládat si takové otázky podle mého názoru ilustrují nedávné výzkumy postojů mladých lidí v ČR ke klimatické změně, například výzkumná zpráva Jana Krajhanzla a Barbory Klocové s názvem *Ochrana klimatu pohledem ze školních lavic* vydaná letos:

„Řada oslovených si změnu klimatu spojuje především s dopady, které se odehrávají v jiných regionech světa (např. topící se lední medvědi, tání ledovců, stoupající hladina oceánů, pouště). Vnímaná vzdálenost změny klimatu je přitom podle řady výzkumů překážkou pro ochotu se angažovat na místní úrovni."

„Velmi okrajově si respondentky a respondenti s klimatickou změnou spojují dopady pro lidstvo a budoucí generace. To zákonitě vede k podceňování toho, co pro nás bude změna klimatu v bližší či vzdálenější budoucnosti reálně znamenat."

„Prakticky vůbec si oslovení neasociují klimatickou změnu s konkrétními možnostmi ochrany klimatu. Dokud změna klimatu bude ve výuce tematizována především jako problém, bude více mladých lidí stagnovat v pasivitě, event. obavách a depresích."

„Více než polovina z tohoto vysoce výběrového/motivovaného vzorku si není jista, zda pro ochranu klimatu něco dělá, zároveň je pocit bezmoci, malá šance něco ovlivnit největší překážkou jejich zapojení do ochrany klimatu."

„Celkově ochrana klimatu v odpovědích zúčastněných působí jako něco komplikovaného, k čemu je třeba hodně znalostí a dovedností – tedy i něco nedostupného, co dělají ‚ti hrdinové'."

Hodnocením environmentální gramotnosti žáků se v letošním roce zabývali rovněž Jan Činčera a Roman Kroufek:

„Dotázaní ve velké většině nezpochybňují, že ke změně klimatu dochází a že jde o závažný problém, který je třeba řešit. V menší míře si ale se změnou klimatu spojují své vlastní chování nebo rozumí opatřením v boji proti suchu."

„Na samotné environmentální chování žáků nemají jejich postoje k ochraně klimatu moc silný vliv a hladina tohoto chování zůstává spíše na průměrné úrovni."

Organizace Člověk v tísni ve své *Závěrečné zprávě z dotazníkového šetření na středních školách v roce 2020* píše:

„Změny klimatu se u studentů vyhouply na první místo žebříčku celosvětových problémů, mezi největších pět globálních problémů je zařadilo 55 % respondentů."

„Přesvědčení o možnosti ovlivnit řešení problémů obce i společnosti však cítí jen něco přes čtvrtinu studentů. Nízkou veřejnou angažovanost dokládá i to, že šest ze sedmi studentů se chápe jako (zatím) veřejně neaktivní."

CÍLE BLOKU

Mirek: Pojďme si říct, proti čemu ty bariéry vlastně jsou. Co by mladí lidé měli vlastně dělat? Co od nich očekáváme?

Petr: Mně přijde, že to je aktivní zapojení do řešení klimatické krize, ať si pod tím představíme cokoli. Může to být na individuální rovině, i když individuální aktivity mají minimální dopad, ale mnohem spíše třeba zapojení do věcí komunitního charakteru (například fungování školy, vyvíjení tlaku na zastupitele, politiky). Skoro důležitější, než že se stane nějaká věc, která má určitý menší nebo větší dopad (třeba méně CO_2), je posílení jejich přesvědčení, že něco dokážou změnit. Klíčové je měnit jejich přesvědčení o jejich vlastním vlivu.

Identifikované bariéry:

- nedostatek znalostí, pochopení, kontaktu s klimatickou realitou
- abstraktnost a kontroverznost tématu
- psychologické obrany
- vydělování mladých aktivistů z vrstevnické skupiny, absence vzorů
- nedostatek podpory k prvnímu kroku, prvnímu drobnému úspěchu
- nedostatek kultury péče o svět kolem sebe, komunitního a spolkového života
- „chceme něco dělat, ale nevíme co…"
- příliš komplexní a „overwhelming" problém
- tradiční transmisivní vzdělávání, nedostatek prostoru k diskuzi ve škole/společnosti
- nedostatek podpory ve vrstevnických skupinách
- negativní vliv závislosti na technologiích, zpasivnění
- negativní vnímání protestů a aktivismu v české společnosti
- nedostatek intenzivního generačního konfliktu, který by mladé lidi aktivizoval/radikalizoval

Petr: Když se s mladými lidmi setkávám, vidím, že chtějí něco dělat, ale vůbec neví co.

Mirek: Nikdo jim nenabízí možnosti, inspiraci, podporu… Ani společnost, ani škola.

Veronika: Pro mladé lidi je důležité, aby sami v sobě hledali kreativitu. Neříkat jim, co mají přesně dělat, lepší je, když oni sami zkouší navrhovat cesty, řešení, konkrétní kroky u nich ve škole nebo ve městě.

Petr: Já to vnímám i jako selhání naší zelené „bubliny". Neumíme dost jasně, transparentně a srozumitelně mluvit o tom, jaká jsou dnes dobrá systémová řešení.

Mirek: Když je mi 15 nebo 16 let, nepotřebuji intenzivní odbornou diskuzi ani porozumění na vědecké úrovni, ale potřebuji relativně snadnou možnost do něčeho se zapojit. Proto byly FFF úspěšné, protože nabídly všem jednoduchou cestu pro zapojení.

Petr: Já vnímám jako problém i digitální závislost. Přijde mi, že spousta mladých lidí je podivně pasivní. Pořád hledí do svých mobilů a v podstatě je nezajímá nic. Je hrozně těžké vytáhnout je z jejich světa uzavřeného do mobilu.

Jaké jsou možnosti „rozpouštění" bariér? Z diskuze vyplynuly následující návrhy:

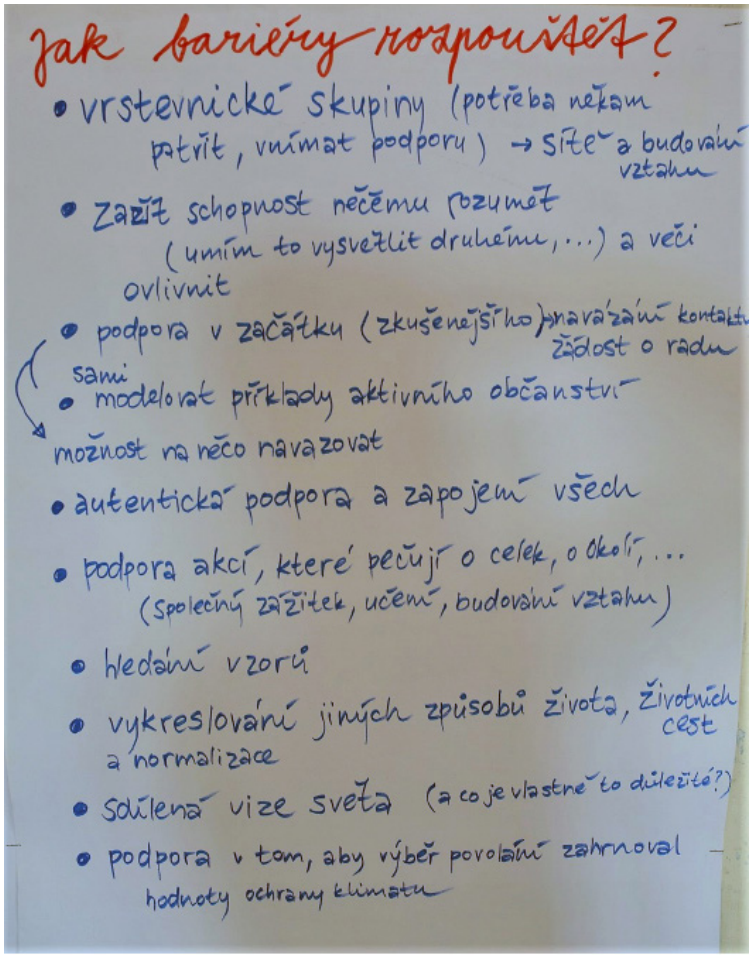

Anička: V zahraničí mnohem více funguje podpora rodičů, učitelů, vědců. Poskytování pozitivního příkladu. Demonstrace s transparenty „Teachers are here with you".

Petr: Velkou roli bychom měli sehrát my: sami se k nim přidávat, pomáhat jim, vytvářet jim prostor. Jde o autentické zapojení všech. Nezaměřujme se na to, co mají mladí udělat, ale co bychom měli udělat my.

Míla: Důležité také je, že masová média a sociální sítě u nás neumějí tohle téma uchopit a vhodně zarámovat.

Lucka: Pro každou lidskou bytost – a pro mladé zvlášť – je důležité budování vztahů, potkat zajímavé holky a kluky, někam patřit, někde si budovat identitu. Zapojení do klimatického hnutí by nemělo vést k outsiderství.

ZDROJE

KRAJHANZL, Jan, KLOCOVÁ, Barbora. *Ochrana klimatu pohledem ze školních lavic. Výzkumný report k anketě pro tvorbu metodiky v rámci projektu: „Ekoškola a ochrana klimatu – Od individualismu k občanské participaci"* [online]. 2021 [cit. 29. 11. 2021]. Dostupné z: https://ekoskola.cz/_files/userfiles/Klimaangazovanost_anketa-1.pdf.

ČINČERA, Jan, KROUFEK, Roman. *Metodika hodnocení environmentální gramotnosti žáků* [online]. Ministerstvo životního prostředí, 2021 [cit. 29. 11. 2021]. Dostupné z: www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/environmentalni_vzdelavani_poradenstvi/$FILE/OFDN-Metodika_hodnoceni_ekogramotnosti-20210415.pdf.

Vzdělávací program JSNS: Závěrečná zpráva z dotazníkového šetření na středních školách v roce 2020. Srovnání s roky 2009, 2012, 2014 a 2017 [online]. Brno, Praha, Ústí nad Labem: Člověk v tísni, o. p. s., 2021 [cit. 29. 11. 2021]. Dostupné z: https://www.jsns.cz/nove/projekty/pruzkumy-setreni/jeden-svet-na-skolach-v-cr-2020_komplet-priloha_v4_po-kor.pdf

JAK ŽÍT S VĚDOMÍM, ŽE ZMĚNA UŽ NENÍ MOŽNÁ

Záznam z diskuze, kterou vedla Zdeňka Voštová
Zpracovala Zdeňka Voštová

Na tomto setkání jsme mluvili o tom, jak se smířit s přesvědčením, že změna již není možná. Debatovali jsme o tom, jak žít dobrý život „tady a teď" a zároveň konat ve prospěch změny, kterou bychom si přáli. Jak nás vnější katastrofa může dovést k vnitřní transformaci? Jak nelpět na svém současném životě? Jak své emoce dobře ošetřit? Jak se na postupující klimatickou krizi připravit? I přes tato těžká témata došlo i na smích a naději. Díky za oboje!

JAKOU ROLI HRAJÍ UNIVERZITY V SOCIÁLNĚ-EKOLOGICKÉ TRANSFORMACI?

Záznam z diskuze, kterou vedla Katarína Kováčová
Zpracovala Katarína Kováčová

Působím dva roky jako senátorka v akademickém senátu fakulty, na které studuji. S mými kolegy a kolegyněmi jsme chtěli více tlačit na fakultu, aby měla jednotku udržitelnosti, a také více zapojit studenty a studentky. Ze společné pětičlenné kandidátky se čtyři z nás dostali do senátní komory a ve výsledku jsme zklamáni z toho, jak vedení fakulty funguje. Změny, se kterými přicházíme, většinou děkan zavrhne. Celkově univerzitní prostředí je podle mě hierarchizované, mocenské a je to netransparentní kolos.

Otázky, které mě zajímají:

- Z jakého prostředí vycházíme? Jaké jsou naše zkušenosti?
- Jakou roli by měly univerzity hrát v transformaci?
- Jak by měla vypadat udržitelná univerzita?

Z JAKÉHO PROSTŘEDÍ VYCHÁZÍME? JAKÉ JSOU NAŠE ZKUŠENOSTI?

Tomáš: Jsem z Masarykovy univerzity a k tématu mám vztah hlavně z perspektivy koordinátora Erasmu. Vadí mi létání, a to jak v rámci Erasmu, tak i létání na konference – cena je jediné kritérium. Myslím, že by změna měla přicházet odspodu a měli by ji iniciovat studenti, tlačit na učitele a koordinátory, že nechtějí létat. Už se to rozjíždělo, ale covid to zastavil. I role akademiků je problém, který mě trápí. Kolegové informace o klimatické krizi často čerpají z bulváru.

Kristýna: Mám kontakt s brněnskou pedagogickou fakultou, kam dostávám obsah, ale víc mě pálí pedagogické přístupy. Jsem přesvědčená, že univerzity mají tu roli, moc a odpovědnost něco měnit, protože to jsou veřejné instituce. Z toho, co vidím, je ale těžké to uvnitř měnit. Mám kamarády, kteří chtějí měnit genderové nastavení, možná by to šlo propojit. Možná to létání na Erasmus a podobně je cesta, jak nastartovat změny, studenti z pedagogických fakult jezdí na Erasmy nejméně, jak to zkombinovat? Osvěta mezi vyučujícími a pedagogy je jiná liga. Na sociální pedagogice mám kontakty, tam by bylo možné něco zkoušet. Líbilo by se mi odejít s konkrétními kroky, jak to řešit.

Jarda: Studoval jsem geografii na přírodovědecké fakultě a byl jsem z hodně věcí frustrovaný. Snažil jsem se protlačit třídění odpadu, což je samozřejmě nižší úroveň řešení. Přišlo mi tehdy absurdní, že v areálu fakulty, kde je botanická zahrada, nešel třídit bioodpad, dopisoval jsem si kvůli tomu s děkanem. Ztotožňuji se s tím, co už zaznělo, že prostředí univerzit je mocenské a hierarchizované. Jako magisterský student jsem to neviděl, ale jako doktorand jsem si více všímal, že diskuze o tématu, která by měla nějaký výsledek, se moc neděla. Nejhorší zážitek mám z konference v Budapešti na téma udržitelnosti a migrace. Kousek od místa byli reální migranti, což bylo dost v kontrastu s posh prostředím konference. Byl to odrazující zážitek. Mám ale i pozitivní zkušenost s Erasmem v Berlíně, kde bylo demokratičtější prostředí a větší role akademického senátu.

Tomáš: Jedna věc je, jak fungují univerzity, a druhá věc, jaké jsou strukturální podpory, respektive bariéry.

JAKOU ROLI BY MĚLY HRÁT UNIVERZITY V TRANSFORMACI?

Katka: Spíše než řešení dílčích kroků, jako je podpora jiných druhů dopravy než létání, by univerzity mohly ovlivňovat společenský diskurz. Univerzity jsou nositeli hodnot, ovlivňují společnost. Je to téma nadřazené dílčím krokům. Příkladem iniciativy zdola v České republice je okupování filozofické fakulty v Praze studenty, z čehož později vzniklo hnutí Univerzity za klima, které tlačí na univerzity, aby fungovaly v rámci udržitelnosti. My z akademického senátu jsme okupační stávku podpořili a vznesla se kvůli tomu silná vlna kritiky z řad studentů fakulty. Podle některých studentů je to za hranou toho, co může studentská komora dělat, je to pro ně příliš aktivistické. Otevřelo to ale otázku, zda má být univerzita apolitická instituce, což v tomto případě znamená mlčet a podporovat status quo univerzit, které nefungují udržitelně.

Kristýna: Pokud se budeme držet apolitičnosti, nikdy k žádné změně nedojde.

JAKÉ KROKY MOHOU UNIVERZITY PODNIKAT NA ÚROVNI STUDENTŮ, PEDAGOGŮ A AKADEMICKÝCH PRACOVNÍKŮ?

Tomáš: Univerzity by mohly nad udržitelností přemýšlet při stavbě nových budov, zohlednit energetickou náročnost, mít interní pravidla a předpisy v rámci univerzity. Při stavbě univerzitního kampusu MU byly například při stavbě použity obrovské skleněné plochy, nakonec ale byla alespoň část z nich zazděna. Univerzity by obecně měly zohledňovat klimatickou stránku a tato interní pravidla a dokumenty by měly zahrnovat i adaptaci a mitigaci na konkrétní opatření.

Katka: Prvním krokem podle mě je změnu řešit shora, dostat změny v podobě závazků do oficiálních dokumentů a strategických záměrů. To zaručí, že se to doopravdy stane.

Kristýna: Univerzity by také měly mít etický kodex, který zohlední i další otázky (catering, třídění odpadu, létání apod.).

Katka: Na fakultě jsme iniciovali vznik pracovní skupiny pro udržitelnost – poradní skupiny pro děkana. Snažili jsme se otevřít otázku létání, aby fakulta podporovala železniční dopravu, ale bylo to odbyto s tím, že na to fakulta nemá peníze.

Tomáš: Bylo by dobré, aby se pravidla změnila centrálně pro všechny univerzity, protože univerzity fungují v soutěživém prostředí. To způsobuje, že kdo je v řešení klimatické krize progresivní, klesá v žebříčku. S tímto záměrem vzniká Asociace udržitelných univerzit. Mohlo by se to také změnit, pokud se změní kritéria hodnocení univerzit ohledně mobility.

Katka: Vidím potenciál v tom, co se snaží dělat Univerzity za klima – propojit akademiky, učitele a studenty, aby tlačili na vedení, aby byly univerzity více udržitelné. A aby se tato témata přinášela do studentských iniciativ i do hnutí s původně jiným záměrem.

Tomáš: Přišlo by mi užitečné, kdyby se do studijních oborů při jejich akreditaci dostávaly i předměty o udržitelnosti, stejně tak podpora učitelů, aby měli základní informace o udržitelnosti.

Kristýna: Rektorka Mendelovy univerzity je například dost aktivní a má silnou chuť věci měnit. Obecně je pro mě v celé té věci důležitá otázka apolitičnosti.

Katka: Důležité je tyto věci verbalizovat, otevírat v prostředí univerzit tuto diskuzi. Zároveň ale hierarchický systém univerzit možnosti změny omezuje.

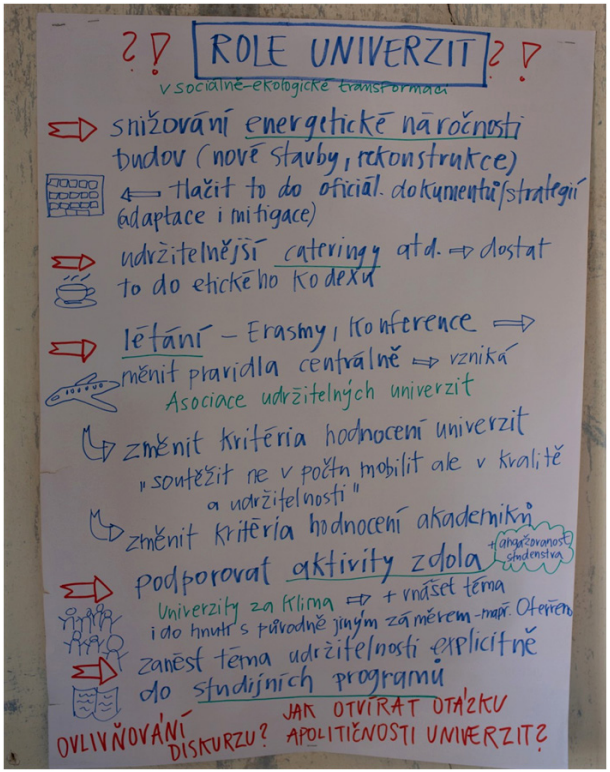

S JAKÝMI OTÁZKAMI ODCHÁZÍME?

- Jak mohou univerzity ovlivňovat společenský diskurz v oblasti udržitelnosti a klimatické změny?
- Jak otevírat otázku apolitičnosti univerzit?
- Jaká je naše vize fungování univerzit v budoucnu?
- Jaká dobrá praxe v této oblasti existuje?

INSPIRACE Z LITERATURY

Seznam doporučených knih z bloku, který vedl Petr Daniš
Zpracovala Tereza Volmutová

S ČÍM PETR PŘICHÁZÍ?

„Zajímá mě, co kdo čteme a jak nás to baví. Já jsem náruživý čtenář. Z loňského semináře jsem si odnesl nějaké tipy na knížky, které jsem pak přečetl, a bylo to skvělé. Mít sdílenou knihovničku je výborný nápad, ale aby člověk zjistil, jaká kniha je, musí ji prolistovat a často se to z pouhého listování nedozví. Proto bych chtěl vytvořit prostor, kde můžeme své tipy na knihy i dojmy z nich sdílet. V posledním roce jsem musel kvůli práci přečíst okolo dvaceti knih, které se týkají změny klimatu, a chtěl bych s vámi sdílet jejich obsah. Zároveň bych ale rád slyšel podobné tipy od vás.“

Polovina času byla věnována doporučením od Petra a v druhé polovině přidávali svá doporučení ostatní. Výstupem z bloku je následující seznam oblíbené literatury účastníků a účastnic.

- Cranky Uncle vs. Climate Change: How to Understand and Respond to Climate Science Deniers – John Cook
- Deník: 1837–1861 – Henry David Thoreau
- Don't Even Think About It: Why Our Brains Are Wired to Ignore – George Marshall
- Drawdown: The Most Comprehensive Plan Ever Proposed to Reverse Global Warming – Paul Hawken
- Ecology, Ethics, and Interdependence: The Dalai Lama in Conversation with Leading Thinkers on Climate Change – John D. DunneMerchants of Doubt – Naomi Oreskes a Erik M. Comway
- Ekonomie koblihy – Kate Raworth
- Falter: Has the Human Game Begun to Play Itself Out? – Bill McKibben
- Finding the Mother Tree: Discovering the Wisdom of the Forest – Suzanne Simard
- Grand Transitions: How the Modern World Was Made – Vaclav Smil
- Hope in Hell: A decade to confront the climate emergency – Jonathon Porritt
- How Bad are Bananas? The carbon footprint of everything – Mike Berners-Lee
- Laudato si': Encyklika od papeže Františka ke klimatické změně
- Less is More: How Degrowth Will Save the World – Jason Hickel
- Neobyvatelná Země: Život po oteplení – David Wallace-Wells
- Obnovitelné zdroje energie – s chladnou hlavou – David MacKay
- On Fire: The Burning Case for a Green New Deal – Naomi Klein
- Out of the Wreckage – George Monbiot
- Prosperity without Growth – Tim Jackson
- Reweaving Our Human Fabric: Working Together to Create a Nonviolent Future – Miki Kashtan
- Šesté vymírání – Elizabeth Kolbertová
- The Citizen's Guide to Climate Success – Mark Jaccard
- The Divide – Jason Hickel
- The Good Ancestor: How to Think Long Term in a Short-Term World – Roman Krznaric
- The Transition Handbook: From Oil Dependency to Local Resilience – Rob Hopkins
- There Is No Planet B – Mike Berners-Lee
- This Changes Everything – Naomi Klein
- What We Think About When We Try Not To Think About Global Warming – Per Espen Stoknes

CO UMŘE PRVNÍ

Záznam z diskuze, kterou vedl Džestr
Zpracovala Tereza Volmutová

„Na konci loňského semináře Open space mi došlo, že celý život trávím aktivismem, abych zabránil kolapsu, který se ale stále neděje. Včera jsme se na několika blocích bavili o kolapsu, jak s ním žít a jak se na něj připravit. Pokud se připravujeme na kolaps, ale zároveň se snažíme zlepšit svět okolo sebe, říkám si, jestli to není takové sběratelství – někdo sbírá věci, jiný zážitky, my sbíráme spasitelství. Pokud to tak nechceme mít, je dobré vědět, proč se do těch věcí vrháme."

První otázku jsme nejprve diskutovali ve dvojicích, druhou jsme zpracovávali ve dvou skupinách, nad třetí jsme se zamýšleli sami při psaní textu a sdíleli s ostatními jenom to, co nám přišlo bezpečné.

AŽ NASTANE KOLAPS, CO UMŘE PRVNÍ?

„Bude tolik různých jevů, že budou bojovat všichni proti sobě. První umřou chudí, lidé, kteří nejsou privilegovaní, a ti, kteří žijí v nejohroženějších částech světa."

„Umře stabilita. Každá bouřka je teď víc ohrožující, než byla před rokem. Jak budou přicházet incidenty, bude narůstat pocit ohrožení a umírat pocit jistoty. Někteří lidé ztratí trpělivost a budou systém atakovat násilím."

„Solidarita a humanita jako civilizační jevy budou ohroženy. S rostoucí intenzitou jevů bude chod společnosti, jak ji známe, narušený. A trpělivost se bude snižovat. Přijde boj o přežití."

„Umře naděje. Jsou tu přírodní katastrofy, tornáda, povodně, umírají lidé a zvířata – to všechno se děje pořád. To, že je kolaps – bod zlomu, ale poznáme tak, že umře naděje."

V ČEM SPOČÍVÁ KOLAPS NA GLOBÁLNÍ ÚROVNI?

Ve dvou skupinách jsme pojmenovali události, které pro nás znamenají kolaps. Zároveň jsme se ale shodli, že lze najít mnoho příkladů, že už k nim dochází. Spíše v budoucnu postihnou více lidí, než že by se objevovaly nové, jiné události.

„Nejprve uvidíme sucho a živelné katastrofy. Kolaps pak bude znamenat rozpad geopolitického uspořádání, nedostatek zdrojů, ozbrojené konflikty, masovou migraci. Státy, které jsou na tom lépe, se začnou uzavírat zbytku světa a starat se hlavně o sebe. Finanční prostředky se budou ještě více přesouvat do zbrojení a směrem k elitám, které se budou snažit zachovat svůj životní standard. To povede k nárůstu autoritářských režimů, ztrátě svobod a populismu."

„První přijde šesté vymírání, klimatická změna, úbytek biodiverzity, tání ledovců, růst hladin oceánů, častější extrémní jevy, neobyvatelné části země. To povede k migraci a k rozbití zemědělského cyklu, což způsobí problém s nedostatkem potravin. Bude těžší plánovat, zvýší se náklady na chod společnosti a udržení kritické infrastruktury. Nedostatek naděje povede k horšímu psychickému stavu lidí, nárůstu populismu a podpoře konspiračních teorií. Elity si budou budovat pevnosti a povedou se války o zdroje."

JAK SE TO DOTKNE MĚ A MÍSTA, KDE ŽIJI?

„Pořád čekáme, že to bude vypadat jako v apokalyptických filmech, ale nic takového se pravděpodobně nestane. Bude to vypadat spíše jako to, co už známe."

„Nevím, ale myslím na svoje děti, nelze na ně nemyslet."

„Kolaps je pro mě plný strachu o sebe, o druhé i o budoucnost. Pro mě už kolaps nastal, protože tyto pocity zažívám."

„Věci, které jsme zvyklí mít, budou méně dostupné a budeme o ně víc soutěžit. Bude stále normálnější starat se nejdříve o sebe a až pak o zbytek. Bojím se, že se tak plíživě stanu fašistou."

„Nás v privilegované části světa se to dotkne spíš nepřímo. Nárůst pevné ruky, populismus, uzavírání státu. Kontrola od státu pravděpodobně nebude tak hrozná, protože stát to v téhle kondici nezvládne. Kdo to ale zvládne, jsou firmy, pro které je to součást jejich fungování a mají data. Ohrozí to naši snahu o budování paralelních struktur a naši autonomii."

„Představuji si, jak umře naděje na institucionální úrovni: přestanou se vypisovat grantové příležitosti pro nevládky, protože ani instituce už nebudou mít naději, že se cokoli může zlepšit. Ovlivní to moji práci, protože z těchto grantů žijeme. Může to mít vliv i na vztahy – s někým, kdo to vnímá podobně, budou pravděpodobně bližší, a od těch, kteří si budou stavět pevnosti, se oddálím.

JAK KOMUNIKOVAT TÉMA KLIMATICKÉ KRIZE JINÝM SOCIÁLNÍM SKUPINÁM

Záznam z diskuze, kterou vedl Jaroslav Biolek
Zpracoval Jaroslav Biolek

Cílem diskuze bylo prozkoumat možnosti, jak komunikovat klimatickou změnu, potažmo krizi jiným sociálním skupinám, vně naší sociální bubliny, v různých situacích. Během debaty padalo mnoho zkušeností, zajímavých názorů a podnětných bodů, jakou strategii zvolit, pokud se chceme bavit o klimatu s lidmi, kteří pocházejí z jiného sociálního prostředí, případně při debatě s politickými aktéry na různé úrovni.

Příspěvek přináší vybrané citace z diskuze, rozčleněné do tematických bloků, které nás mohou inspirovat v širší, budoucí společenské diskuzi o klimatické krizi.

SDÍLET OSOBNÍ ZKUŠENOSTI A MLUVIT JEJICH JAZYKEM

„Zásadní je osobní zkušenost, vztáhnout to k tématu, které lidé osobně znají. (…) A lokálnost, že se to týká místa, se kterým je spjatý jejich život, jejich práce, jejich aktivity."

„V městském prostředí je to těžší, není tam tak zřetelné, jak najít nějaké téma, které by osobně zasahovalo do životů. Počasí je pro všechny společné, k tomu se to dá vždycky stočit. Ale dopad klimatické změny je ve městech menší, pořád tam teče voda z kohoutků. (…) Stačí jeden chladnější rok a jsme zase zpátky tam, kde jsme byli."

„Podle mě je také důležité mluvit jejich jazykem, nepoužívat slova, kterým nerozumí. Najít společné téma, jako je na venkově kůrovčák, nedostatek sena a podobně. (…) Všechno má společný podtext a tím je sucho. To je téma v České republice, které se dá použít univerzálně. Ale i tak stačí jedno deštivé jaro a je to zase zpochybňované."

„Je rozdíl mezi klimatem a počasím, což lidé nechápou. V některých chvílích může spojení *klimatická změna* komplikovat dosažení konsenzu. Ale na druhou stranu, díky počasí a suchu můžu vnést do diskuze téma klimatické změny, třeba při rozhovoru se sousedem, aby si to spojil. (…) Dost viditelná je extremizace počasí, na to můžeme poukazovat."

„Na jižní Moravě probíhá zajímavý výzkum, jak je vnímané sucho a jaká jsou efektivní opatření. (…) Vždycky je tam facilitátor, který umožňuje diskuzi napříč slovníky různých lidí. Starosta tomu může být nakloněn, ale musí se mu to vysvětlit jeho jazykem, což třeba ekolog neumí. A přesně vycházet z jeho lokálních zkušeností."

BARIÉRY KOMUNIKACE A VLIV MÉDIÍ

„Lidé už třeba řeší adaptaci a nechápou, že je to kvůli tomu, že letěli do Karibiku. Na adaptaci úředníci už hodně slyší, ale ne na mitigaci. A vůbec si to nespojují s činností. Mají snad právo na dovolenou, ne?"

„Myslím si, že velikou úlohu hrají média. Lidé se tím často brání a zaštiťují nějakou zprávou, které věří. Otázka pak je, jak lidi vzdělat v kritickém myšlení a mediální gramotnosti, když sami nechtějí."

„To jsme teď viděli s covidem – jak mají lidé psychologické bloky, evoluční obrany

vůči nepříjemným pocitům, jako popírání. V klimatu je to podobné, ale tady jsme to viděli v krátkém čase. Média by se z toho měla poučit."

JAK MLUVIT O KLIMATU ODBORNĚ A NA POLITICKÉ ÚROVNI

„Je důležité velmi pečlivě odlišovat, co se s jistotou ví a co je hrozba – a co se s jistotou neví. Aby se jasně řeklo, kde je problém, jaká jsou data a co může nastat. V české klimatologii bohužel neexistuje obec odborníků, kteří by dokázali komunikovat tímhle způsobem. Spíše se schovávají za nejistoty a stále mlží. Problém je i jazykový, že u nás lidé čerpají většinou z českých médií, ne ze zahraničních."

„O klimatické krizi se často informuje negativním způsobem – jak se adaptovat a mitigovat. Možná že kdybychom měli informace, jak může pozitivní transformace probíhat, lépe by se nám to komunikovalo i jiným bublinám, než když jsme ti ‚alarmisti'."

„Poukazovat na příklady dobré praxe – výsadbu remízků, správné lesní hospodaření, jak zastavit vodu v krajině (například projekt Živá voda). Všechno to jsou příklady adaptace, ale otázka je, jestli má vůbec cenu o tom mluvit, když si lidé nechtějí nic odepřít. Jestli se spíš nezaměřit na vládní špičky, na někoho, kdo má větší vliv a moc. (…) Vláda bude reagovat na něco, co bude společnost chtít. Dá se poukázat na jiné úřady, které podobná opatření zavádějí. Vedle krajů a státu má smysl působit i na velké zaměstnavatele, instituce a podniky, tam toho lze také mnoho změnit."

„Nebezpečné je podle mého názoru při debatě o uhlíkové stopě to, že tam není zahrnuta externalizace zdrojů. Když lidé začnou přemýšlet jen v uhlíkových stopách (například jak snížit uhlíkovou stopu firmy), neřeší zásadní část problému. Chybí porozumění příčinám a důsledkům.

BURGEROVÁ METODA A ZAŽÍT SI ÚSPĚCH

„Mě napadlo obecně použít nástroj, který se používá při zpětné vazbě – burgerovou metodu. To, co je kontroverzní a mohlo by vzbuzovat negativní emoce, se schová do housky. A to, co je skupině nejbližší a co na jejich místě nejvíc ovlivňuje jejich život, se dá nahoru, a až pod to se vloží to, co chceme komunikovat. Nezačínat tím strašákem klimatické krize, ale prostě to zabalit do příjemné chutné housky a propašovat tam téma, které chceme komunikovat."

„Zvlášť pro mladé lidi je důležité zažít nějaký úspěch, aby se jim povedl jejich projekt. Je fajn, když se jim na lokální úrovni podaří vyřešit nějaký problém, potom se to dá vztáhnout i na problematiku klimatu. Když to na ně někdo vychrlí alarmisticky a vyvolá v nich negativní emoce, fungovat to nebude."

„Nemá cenu lidem něco vymlouvat, transformace nejde udělat násilným způsobem, převrácením na víru. Spíše nabízet nějaké alternativy."

PŘESVĚDČOVAT? HLAVNĚ SI UJASNIT CÍL DISKUZE

„Jak přesvědčit souseda, aby nelétal na dovolenou? Je otázka, co je konkrétní cíl komunikace. Proč se vůbec s lidmi bavíme o klimatu? (…) Nevím, jestli je ideální začátek komunikace snažit se přesvědčit souseda, aby nelétal. Podle mě je komunikace o něčem jiném než o argumentování, aby si něco nekupoval nebo nelétal. (…) Je vhodné jít příkladem. Než mu říkat, co má dělat, raději ho nechat ptát se, proč nelétám já."

„Člověk má omezenou možnost ovlivnit lidi kolem sebe, vlastně jen rodinu a blízký okruh přátel. Možná s rodinou je to často těžší. Přesvědčovat někoho, kdo je mimo sociální bublinu, nemá cenu. To ale neznamená, že nemá cenu se s ním o tom bavit, najít společné téma, poukázat na problém, motivovat ho, že se třeba podívá na stránku neletani.cz a přestane létat na dovolenou. Hned na začátku je třeba ujasnit si, co je cílem."

„Pro mě je velká otázka, kdy do toho jít a kdy už ne. Jestli má cenu debatovat s lidmi, kteří neudržují pravidla slušné komunikace, jestli to ve výsledku není špatně. Občas je to marný boj, když už lidé mají názor hotový."

„Myslím si, že je to i o nastavení trendů, toho, co je normální. Třeba že akademici mají programy mobility a musejí létat."

„Na změnu dopadů klimatické změny nemáme čas, ale neměli bychom zoufat, když po půlhodinovém rozhovoru dotyčný nezmění svůj životní styl. Já věřím, že když budeme tyto střípky vkládat do jeho podvědomí, třeba se při nějakém dalším rozhovoru tyto informace vyplaví na povrch. Už to, že se s lidmi bavíme, je podle mě strašně důležité. A že se výsledky neobjeví hned, je v pořádku.

KOMPETENCE PRO KOLAPS

Záznam z diskuze, kterou vedl Tadeáš Žďárský
Zpracovala Zuzana Hroudová

Vycházíme z předpokladu, že o nastávajícím kolapsu je potřeba se bavit. Na semináři se téma kolapsu objevovalo v různých blocích. Někteří studenti a studentky ho otevírají v diskuzích, ale ve veřejném prostoru o něm moc neslyšíme. Spíše se mluví o naději a panuje obava, že otevření tématu kolapsu povede mezi studenty i veřejností k pasivitě. Co kdybychom však vzdělávání budovali právě na základě diskuze o kolapsu?

Využili jsme výstupy z bloku *Co umře první* a přemýšleli jsme nad tím, které kompetence jsou na pokraji kolapsu (tj. v nejistém světě) potřeba. Na základě práce ve třech skupinách vznikly seznamy kompetencí, které jsme posléze v užším kruhu zpracovali do jednoho souboru kompetencí pro nejistý svět. Soubor ještě projde drobnými úpravami, než bude možné jej prohlásit za finální – neměli jsme prostor cizelovat všechny formulace. Jedná se nicméně o ucelený seznam šesti klastrů, kde jednotlivé kompetence jsou navzájem provázané, a dává tudíž smysl pracovat

s nimi jako s celkem. Vzhledem k nedokonalosti s ním lze v tuto chvíli nakládat spíše jako s podkladem pro interní diskuzi. Na bloku zazněly jako vhodné platformy pro diskuzi například revize RVP, SKAV, Pavučina, časopis Skauting, jednotlivé související projekty organizací, skautské projekty a podobně.

Kéž rozvíjením následujících schopností vytvoříme svět sice nejistý, ale naplněný otevřeností a (po)rozuměním.

KOMPETENCE PRO NEJISTÝ SVĚT

Posilování osobní resilience
- fyzická zdatnost a tábornické dovednosti
- důvěra v sebe sama, že se o sebe postarám, a schopnost vydržet nepohodu
- schopnost autonomního fungování
- schopnost vyrovnat se se ztrátou
- schopnost navazovat a pečovat o zdravé vztahy
- schopnost obnovy vnitřních zdrojů, ze kterých čerpám (porozumění potřebám, emocím); aktivní naděje, víra
- schopnost pojmenovat, co je pro mě důležité

Vytváření lokálně zakotvených struktur
- schopnost pojmenovávat a rozvíjet své schopnosti pro potřeby komunity
- schopnost smysluplné lokalizace ekonomických toků
- schopnost využívat udržitelně lokální zdroje (potravinová soběstačnost, energie apod.)
- schopnost budovat si vztah k místu, pečovat o něj
- schopnost vytvářet, opečovávat a využívat podpůrnou síť (komunitu)

Vytváření autonomních struktur schopných rezistence (odehrává se v paradigmatu spolupráce a soucitu, viz níže)
- schopnost organizovat se ve prospěch vzájemného učení (skill-sharing)
- proaktivnost ve vizi i jednání (dostupné řešení, učení se z chyb...)
- schopnost organizovat se (rozhodování, komunikace, zpětná vazba, konflikty, zdroje...)

Budování paradigmatu spolupráce a soucitu, spravedlnosti a rovnosti
- empatie a solidarita
- schopnost nakládání s konflikty
- schopnost otevřené a nenásilné komunikace
- schopnost pluralitně sdílet ideje
- schopnost ve veřejném prostoru bojovat za tyto ideály

Kritické a systémové myšlení
- aktivní zájem o dění ve světě
- schopnost přemýšlet a jednat v dlouhodobé perspektivě
- porozumění chování přírodních a společenských systémů (komplexnost)
- přemýšlení o budoucnosti
- schopnost (sebe)reflexe
- schopnost klást (si) otázky (např. kdo z toho těží; čí hlas je zamlčen)

Imaginace
- schopnost imaginace

PRÁCE PO KLIMATICKÉ TRANSFORMACI

Záznam z diskuze, kterou vedla Tereza Volmutová
Zpracovala Tereza Volmutová

Klimatická transformace má a bude mít dopad na práci. O proměně práce se lze bavit například v kontextu proměny energetického sektoru, ale také v souvislosti s progresivním přemýšlením o budoucnosti a o tom, jaká má být podoba práce například z pohledu nerůstového hnutí. Pokud se bavíme o podobě práce, je třeba přemýšlet nad třemi rovinami: společenský dopad; materiální stránka a ohodnocení; vztahy a prostředí na pracovišti.

Pár bodů z diskuze k podobě důstojné práce
- má mít pozitivní dopad na společnost
- měla by být pro člověka smysluplná a umožňovat seberealizaci
- má být dostatečně ohodnocena; zároveň jsou věci, které penězi vykompenzovat nelze
- není důstojné být nucen dělat práci, která škodí přírodě nebo společnosti

- důležitá je možnost participace zaměstnanců na chodu firmy, produktu, pracovních podmínkách
- je založena na vnitřní motivaci, pracující chápe její důležitost

Jak bude vypadat práce v budoucnosti? Bude jí více, nebo méně? Budeme nahrazovat fosilní průmysl lidskou prací, nebo máme zkracovat pracovní dobu? Samo environmentální hnutí v tom není jednotné a nemá jasno.

Je stále větší množství lidí, kteří pracují v tzv. zakázkové ekonomice. Trend je takový, že se zaměstnavatelé snaží oslabovat vliv zaměstnanců, přesouvají je do role kontraktorů. Co se týče transformace ekonomiky na bezuhlíkovou, pomocí modelů můžeme předvídat, kde budou vznikat a zanikat pracovní místa, ale lze těžko předpovídat, jaká bude podoba práce. V kontextu klimatické transformace se mluví o decentralizaci energetiky, což by na podobu práce mělo také vliv. Velcí hráči si ale svou pozici na trhu hlídají, jako OMW v Rakousku. Rakouská vláda zaspala moment, kdy mohla dávat podporu malým, decentralizovaným projektům. Klimatransformace je možnost, jak to začít dělat jinak, ale nesmíme si nechat protéct příležitost mezi prsty.

Pokud chceme opravdu přizpůsobit ekonomiku klimatické změně (tj. na nízkouhlíkovou ekonomiku, která nebude pro přírodu tolik destruktivní), přechod musí být rychlejší – za současných technologií je moc pomalý. Zároveň abychom vyrobili nízkouhlíkové technologie, bude třeba (minimálně dočasně) více karbonizované ekonomiky, například v oborech stavebnictví a dopravy. Je to jako problém „slepice a vejce". Produkční technologie, které jsou blízké nerůstu, zase ale využívají více jiného fyzického kapitálu – zemědělství v nerůstu například potřebuje víc půdy a lidské práce. Minimálně dočasně tedy může být práce více, nerůst ale často operuje se zkrácením pracovní doby. Nemluvě o dalších nevyjasněných překážkách, jako jsou kompetence a možnosti mobility při přechodu pracujících do jiného sektoru.

S čím odcházíme?
- Téma je živé, aktuální a důležité.
- Myslíme na globální Jih – jaké budou dopady transformace naší ekonomiky na druhé straně planety?
- Co to znamená pro naše projekty?
- Jak si myšlenky ujasnit v kontextu nerůstu?

JAK PODPOROVAT KOMUNITNÍ ŽIVOT V OBYČEJNÉM MĚSTSKÉM PROSTŘEDÍ

Záznam z diskuze, kterou vedla Anna Šlechtová
Zpracovaly Anna Šlechtová a Eliška Hanzlová

„Bydlím v Českých Budějovicích. Do města jsem se přistěhovala, aniž bych tam někoho znala, a rozjela místní verzi projektu Rekola, což je městský systém sdílených kol. To mi otevřelo hodně dveří, navázala jsem kontakty se stejně přemýšlejícími lidmi a našla jsem mezi nimi i přátele do nepohody. Teď řeším další problémy: ve městě je nahuštěná bloková městská zástavba. Ulice je rozpálená a v podstatě slouží jen jako parkovací místo. Když město vytvořilo participativní rozpočet, přihlásila jsem tam naši ulici. Chtěla jsem, aby se ozelenila a aby se přidaly stojany na kola, které v budějovických ulicích chybějí. Celý projekt jsme navrhli pouze s jedním sousedem. Před rokem jsem pro lidi ze sousedství uspořádala sousedské grilování, ale mnoho lidí nepřišlo. Proto teď přemýšlím, jak pro projekt získat dostatek hlasů a jak oslovit občany. Hledám nápady na akce, které by mohly v ulicích proběhnout."

S jakými typy komunitních projektů jsme se setkali?

- skill sharing – sdílet dovednosti, organizovat dílny, kde se opravuje domácí vybavení, každý se může něco naučit, nechat si poradit
- sdílená péče o děti, hlídání
- „Zažít město jinak" (zabrání ulice lidmi), sousedské slavnosti
- repair shops – stálé místo, kde si lze opravit různé věci (domácí spotřebiče, kola apod.), je k dispozici nářadí, potřebné vybavení a někdo znalý, kdo je ochoten pomoci
- komunitní zahrady, sdílené sady (sušárny ovoce, moštování), komunitní králíkárna, slepičárna, otevřená zahrada
- sdílené knihovny, knihobudky
- v zimě využít prázdné obecní budovy na koncerty, dílny
- trhy a doprovodné akce (neprodejní), bleší trhy
- klubovna v panelovém domě (místo nevyužívané kočárkárny či sušárny)
- KPZ – komunitou podporované zemědělství
- výměna produktů (směnný obchod, vzájemné služby, např. nezaměstnaná sousedka peče chleba pro ostatní)

Jak oslovit lidi ze sousedství?

- chodit dům od domu a oslovovat (transition towns)
- udělat něco viditelného a diskutovat s lidmi, které to zaujme
- pohlednice/letáček do schránky
- Jak na leták zformulovat informace, které potřebuji předat?
- informativní nástěnka umístěná v okně do ulice
- QR kód (odkaz na podrobnější webové stránky, kde je více informací než na jednom letáčku či nástěnce)
- instalace v prostoru – v okamžiku, kdy začne hlasování
  - snímky z termokamery – argument, proč je opatření vhodné (srovnání s blízkým, ale ozeleněným místem, pořízené ve stejný den), vizualizace problému přehřáté ulice
  - houpačky na stromech – přimět lidi chvíli v místě pobýt, uvědomit si, že ulice neslouží jen k procházení, ale je to veřejné prostranství, kde se mohou odehrávat různé akce
  - dočasná instalace z krabic – modelová ukázka, jak by to mohlo vypadat, posilovat imaginaci obyvatel, jak obydlet veřejná prostranství

Proč je důležité propojovat lidi?

- víme o sobě, můžeme si navzájem pomoci
- udržitelnost (transition towns) a podpora lokálních produktů/potravin
- sdílení materiálních zdrojů, dovedností a know-how
- společná tvorba veřejného prostoru
- podpora aktivního občanského zapojení v daném místě, posílení akceschopnosti

Jak samotné městské prostředí podporuje komunitní život?

- ulice nemá sloužit jako parkoviště aut, ale může být přirozeným centrem s občanskou vybaveností (ideálně na pěší zóně); otázka, pro jak velkou skupinu obyvatel je takové centrum potřeba
- fyzický prostor, který podporuje potkávání lidí jinde než u nákupního střediska
- park a hřiště
- knihovna, repair shops
- městská zeleň, voda, ovocné stromy ve městě – sdílený sad, zahrádkářské kolonie Slatiňany – třešňový sad
- sad Klíčov v Praze (příležitost pro lidi bez domova)
- guerillové sázení stromů, kontakt s lidmi, které to zaujme
- možnost chodit pěšky a jezdit na kole
- kvalita prostoru mezi domy (náměstí, orientace v prostoru)

JAKÝ DNES VYPRÁVĚT PŘÍBĚH?

Záznam z diskuze, kterou vedl Martin Nawrath
Zpracoval Martin Nawrath

PROČ JE PŘÍBĚH DŮLEŽITÝ

Postmodernisté by se hned na úvod vyděsili. Jejich zpráva přece zněla jasně: dost bylo velkých vyprávění a příběhů. A v něčem měli pravdu. Doslovnost příběhů třídního boje komunistického, nutnosti vyčištění lidské rasy příběhu nacistického a dalších velkých příběhů nás má držet v opatrnosti. Přes všechny rady postmodernismu ale po příbězích lačníme a hltáme je v podobách, jaké jsou dostupné (sci-fi, seriály, počítačové hry apod.). Vědět odkud kam, tušit směr či toužit po rozuzlení – to jsou typy zážitků, bez kterých se jaksi neobejdeme.

A tak se i v řadě ochranářských knih objevují náznaky příběhů. Joanna Macy mluví o třech příbězích, které dnes jaksi žijí souběžně vedle sebe. „Jedeme dál", „rozpadáme se" nebo se „nadechujeme k Velkému obratu"? Jejími slovy, vyhovuje nám trajektorie „business as usual", vnímáme komplexní a globální rozpad systému nebo jsme součástí obrovské transformace, kterou nazývá oním Velkým obratem? Podobným jazykem mluví také Charles Eisenstein, když se snaží představovat „krásnější svět" nebo používá termín „nový příběh". Stále samozřejmě řada lidí žije v příběhu křesťanské spásy v jeho rozmanitých podobách, nemluvě o řadě dalších nábožensky podbarvených příbězích. Když tedy chceme mluvit o klimatické změně, jaké můžeme používat příběhy, aby dávaly logiku a smysl a současně nás vzaly za srdce a vedly k činům?

PARAMETRY DOBRÉHO PŘÍBĚHU

Nechceme zde nahrazovat semináře tvůrčího psaní. Pro relativně krátký čas našeho sdílení možných příběhů jsme si jen chtěli zpřítomnit a oživit parametry dobrého příběhu, ať už je o čemkoli. Zde je tedy jejich (určitě ne konečný) výčet:

- možnost ztotožnit se s hrdinou
- neuzavřený konec s různými interpretacemi
- nasedá na něco, co se děje, reflektuje potřebu, popisuje, co je špatně, a přináší rozuzlení
- najdou se v tom různí lidé, každý si tam najde něco jiného
- nabízí více perspektiv
- je tam rozpor, konflikt „my a oni", obsahuje protivenství, překonávání překážek
- jsou tam objasněné motivy postav
- příběh si zapamatujeme a zůstane s námi
- vyvolává v nás nějakou emoci a vytváří obrazy, představy
- napojuje se na archetypy
- obsahuje humor a vtip

JEDEN Z PŘÍBĚHŮ NA KONEC A ZAČÁTEK

V rámci skupinové práce vzniklo několik možných příběhů pro dnešní dobu. Skupina si za reprezentanta výstupu naší společné práce vybrala následující.

ŠNEK A NADĚJE

Zuzana Hroudová

Na sněmu zvířátek vysílá lev ze svého opevněného bunkru sdělení: „Rozmohl se nám tu takový nešvar: les postupně odumírá; ptáci nemají kde bydlet; straka nahlásila, že jí někdo ukradl jmění; o vodu z potoka se všichni perou; a včera se mě někdo pokusil zavraždit."

Šnek to už dlouho pozoruje – a na sněmu se rozhodl najít spojence pro svůj plán: najde les, kde se ještě potoky modrají čistotou a nikdo tam nekrade. Svým tempem obchází všechna zvířátka, některým však nestačí. Všichni ho odmítají, říkají, že jiný les neexistuje. S poslední nadějí míří za tajnou láskou – vážkou Marilyn. Rozechvěle mu řekne „ne". Doprovodí ho však na kraj lesa. Šnek ji posílá zpátky, váhá, zda se vydat do neznáma. Najde zítra vážka šnekovy stopy?

Na druhý den vážka nenachází milovanou slizkou stopu, rozpustila se v dešti. Dopis na rozloučenou nenašla… Ale při pohledu na svůj amulet od šneka rozesílá první kampaňové smsky: Za odchod z lesa.

LITERATURA

- EISENSTEIN, Ch. *Klima – nový příběh*. Praha: Maitrea, 2021.
- EISENSTEIN, Ch. *Krásnější svět je možný*. Praha: Maitrea, 2018.
- KELLER, J. *Teorie modernizace*. Praha: Slon, 2007.
- MACY, J., JOHNSTON, Ch. *Aktivní naděje*. Praha: Alferia, 2020.
- MONBIOT, G. *Out of the wreckage*. London: Verso, 2017.
- SNYDER, T. *Cesta k nesvobodě*. Praha: Paseka, Prostor, 2019.